

VAPAUTUVA NAINEN ORGASMOLOGIAN TEATTERISSA

Naisen sukupuolisuuden vapautumisen ympärille muodostunut ongelmien ja kiistojen ryväs on voimaperäisesti virittänyt poliittisia ja eettisiä keskusteluja, jotka ovat juontuneet 1960-luvun lopun niin kutsutusta seksuaalisesta vallankumouksesta. Mitä naisen seksuaalinen vapautuminen tarkoittaa? Miten vapautuminen käytännössä tapahtuu? Mitä nainen voi tehdä vapautuakseen ja vapaudellaan?

Naiskysymyksen intensivointi ei toki ollut 1960-luvun keksintö. Naisen ruumiin sekä naisellisen halun ja nautinnon erityisluonteen problematisointi on elähdyttänyt vapautumisen vuosisadan seksuaalista järjettä yhtä hyvin tieteessä kuin politiikassa ja etiikassa. Modernit pyrkimykset hallita "seksuaalisuutta" sekä sitä koskevat poliittiset ja moraaliset kiistat ovat yhtyneet naisen seksuaalisuuden ongelmassa. Naiskysymyksissä ovat myös virinneet ja saaneet muodon havaitsemisen, sanomisen, toiminnan ja kokemuksen – olemisen – mahdollisuudet, joissa yhtäältä "seksuaalisuus" yksilöityy ja omakohtaistuu, toisaalta henkilökohtainen, yksilöllinen oleminen artikuloituu "seksuaalisesti". (Helén 1997, 25-28, 343-354.) Niinpä 1960-luvun vallankumous ja siitä kumminnut vapautuminen merkitsevät itse

asiassa siirtymää, uutta kerrostumaa seksuaalisuuden dispositiivissa ja historiallisessa ontologiassa (Foucault 1983, 237; 1998, 59-95, 104-114, 117-120). Keskeistä ei ole nyt äitiruumiin hysterisointi (Showalter 1997, 30-46; Foucault 1998, 77) eikä sukupuolipsykologinen sopeuttaminen vaimoksi (Helén 1997, 321-338) vaan naisen vapauttaminen. Naisen sukupuolisuus määrittyy entistä yksilöllisemmäksi siinä mielessä, että "yksilö" ymmärretään olemukseltaan itse-riittoiseksi ja riippumattomaksi. Naisen sukupuolisen subjektuuden hahmot muuttuvat vastaavasti: kun aiempien fokusointien lähtökohta oli "äiti", "vaimo" tai "tytär", vapautumisen ajan ydinfiguuri on "vapaa, valitseva nainen".

Analysoin tässä artikkelissa sukupuolieron ontologiaa, jonka perusteella naiskysymys muovautui seksuaalisen vapautumisen ydinpulumaksi ja naissubjektuus figuroitui vapautuvaksi, oman seksuaalisuutensa valitsevaksi naisyksilöksi. Tuota praktista, siis vapautumisen käytäntöihin sitoutunutta ja vapautumisen poliittisissa ja eettisissä projekteissa vaikuttavaa ontologiaa jäljitän seksuaalisen vallankumouksen lähteiltä: William Mastersin ja Virginia Johnsonin ruumiillisia kiihotus- ja orgasmireaktioita kos-

kevasta tutkimusraportista (1966; 1967) sekä seksuaalisia toimintahäiriöitä ja seksiterapiaa koskevasta raportista (1970; 1971).¹

Masters & Johnsonin orgasmologia sijoittuu modernin seksuaalisen järjen historian vedenjakajalle. Heihin henkilöityi seksuaalitieteen murros, ja raporttiansa vaikutuksesta heistä tuli yksi vaikutusvaltaisimpia seksuaalisen vapautumisen asianajajia. (Robinson 1989, 120-190; Bulloch 1994, 169-205.) Masters & Johnson eivät esittäneet teoriaa "sisäisistä" seksuaalisista vieteistä, haluista tai kokemuksista vaan ihmisen seksuaalifysiologisten reaktioiden, "responsin" kuvauksen, joka perustui laboratorio-olosuhteissa tehtyihin mittauksiin ja havaintoihin. He käsittivät seksuaalisuuden olemuksen ärsyke-reaktio-mallin mukaan ruumiillisten kiihottumisreaktioiden sarjaksi, joka huipentui orgasmiin. Ihmisruumiin orgasmisuuden perusominaisuutta he pitivät psyykkisistä ja sosiaalisista vaikutteista "biologisessa mielessä" riippumattomana, vaikkakin käyttäytymisen, tunteiden, kokemuksen, tapojen ja arvojen "mallit" saattoivat vaikuttaa orgasmireaktioihin voimistaen tai estäen niitä.

Masters & Johnson täydellistivät orgasmologian projektin. Psykoanalyttisen perinteen piirissä Wilhem Reich (1948) oli esittänyt, että orgasmin funktio oli ilmentää viettienergiaa. Hän määritteli orgasmin ihmisruumiin seksuaalisen toimivuuden mittariksi ja haaveili orgasmienergian mittaamisesta. Reichia vaikutusvaltaisempi oli Alfred Kinseyn seksuaalisuuden tutkimukseen tuoma luonnontieteen objektiivisuuden ja eksaktiuden malli. Kinsey sulki seksuaalipsykologian "epämääräisyydet" tutkimuksensa ulkopuolelle ja keskittyi yksiselitteisesti määriteltäviin havaittaviin tosiasioihin. Näistä orgasmi oli keskeisin. Kinseyn raporteissa seksuaalitiede kääntyi tiukan empiristiseksi: "seksuaalisuus" tarkoitti nyt ulkoisesti, objektiivisesti havaittavaa käyttäytymistä ja reaktioita, joiden kuvausta jäseni orgasmifakta, "[...] mihin muuhun eläimen elämässä tapahtuvaan ilmiöön tahansa verrattuna erityinen ilmiö, jonka esiintymistä

voidaan pitää todisteena yksilön reaktion seksuaalisesta luonteesta"² (Kinsey *et al.* 1953, 101).

Tämä malli ohjasi Masters & Johnsonin laboratoriotutkimuksia. Myös heidän raporttiansa tapa puhua seksuaalisuudesta "tieteen kielellä" periytyi Kinseyltä: empiirisiä havaintoja viileästi kuvaileva esitys, joka viljelee ylenpalttisesti teknisiä termejä ikään kuin ilmentämään eksaktiutta ja tieteellisyyttä suojaksi moralistisia hyökkäyksiä vastaan. Masters & Johnsonin orgasmologian kohtalo oli kuitenkin edeltäjiään onnekaampi: he eivät joutuneet hankauksiin oikeusviranomaisten kanssa kuten Reich ja Kinsey vaan saivat tieteellisen auktoriteetin aseman, kun American Medical Associationin *Journal* vuonna 1966 ylisti pääkirjoituksessaan tutkimuksen ansioita. (Béjin 1985a; Robinson 1989, 54-58, 123-133; Heidenry 1998, 17-28, 33).

Masters & Johnsonin orgasmologian käytännölliset vaikutukset olivat tieteellisiä huomattavampia. Vailla sanottavaa psykoterapeuttista ja psykiatrista koulutusta he laativat seksuaalisten toimintahäiriöiden hoitotavan ja -proseduurin. Siinä tieto fysiologisista kiihottumis- ja orgasmireaktioista yhdistyi behavioristiseen käsitykseen psyykestä sekä uudelleenehdollistamistekniikoihin, jotka 1950-luvun lopulla saivat etenkin Yhdysvalloissa huomattavan jalansijan avioliittoneuvonnassa. Masters & Johnsonin ohjelma antoi esimerkin lukuisille 1960-luvun lopulta alkaen kukoistaneille seksiterapioille ja synnytti uuden ammattikunnan, seksiterapeutit. Se myös osui yksiin 1950- ja 60-luvun vaihteessa anglosaksisissa maissa voimistuneen psykoanalyysin kritiikin kanssa. Orgasmologia haastoi psykoanalyysin seksuaaliteorian ja terapiaikäytäntönä, ja sitä voi pitää yhtenä ensimmäisistä menestyksekkäistä ratkaisukeskeisistä lyhytterapioista. (Béjin 1985a; Bulloch 1994, 203-205; Heidenry 1998, 30-31, 167-172.)

Masters & Johnsonin tieteeseen ja terapeutisiin malleihin tukeutui myös uusi seksiopaskirjallisuus, joka julisti yksilöllistä

seksuaalisuuden ilmaisemisen vapautta ja neuvoi heteroseksin monipuolistamista, kokeilevuutta ja orgasminautintojen intensiivointia (Seidman 1989). Olivatpa orgasmologit myös erään kalifornialaisen seksikommuuniin innoittajia (Heidenry 1998, 179). Lisäksi Masters & Johnson vaikuttivat feministisiin oppeihin samantapaisesti kuin Havelock Ellisin seksuaalitiede muovasi Marie Stopesin, Helena Wrightin ja muiden naisten seksuaalisten nautinto-oikeuksien asianajajien käsityksiä 1920- ja 30-luvuilla (Jackson 1987, 71-74). Heidän esittämänsä tosiasiat naisruumiin seksuaalisista reaktioista, orgasmista ja klitoriksesta näet kävivät yksiin radikaalifeministisen seksuaalipolitiikan kanssa. Anne Koedtin "vaginaorgasmin myytin" vastaisesta julistuksesta (1968/1996) Hite-raporttiin (1976) feministisen politiikan ydinasiaksi nostettiin naisten – jokaisen naisen, kaikkien naisten – henkilökohtaisen nautinnon, "oman naisellisen seksuaalisuuden" vapauttaminen (Campbell 1987; Mottier 1995). Masters & Johnsonin seksuaalitiede ja -terapia esittivät todellisuuskuvan, jota vasten "naiset" saattoivat tunnistaa itsensä sukupuolisesti orjuutetuiksi sekä ymmärtää, miten miehinen ylivalta on tukahduttanut ja torjunut heidän nautintoaan. Orgasmologia tarjosi tosiasiat, joista henkilökohtaisen elämän ja kokemuksen politisointi saattoi saada "objektiivista" tukea.

FYSIOLOGIAN TOSIASIAT

"Häpykieli eli klitoris on ainutlaatuinen elin ihmisen anatomisessa rakenteessa. Sen varsinaisena tehtävänä on toimia sekä aistiärsytysten vastaanottajana että vaikuttajana (efektorina). Ihmisnaaralla on siis elinjärjestelmä, jonka toiminta rajoittuu kokonaan seksuaalisen jännityksen alku- ja kohoamisvaiheisiin. Miehen anatomisessa rakenteessa ei ole vastaavaa elintä." (Masters & Johnson 1967, 65.)

"Siittimen toiminnallisena tehtävänä on tarjota elimellinen välikappale sekä miehen että naisen seksuaalisten jännitysten

kohoamiselle ja purkamiselle. [...] Suuri ero [...] on siinä, että häpykielellä on ainoastaan toiminnallinen tehtävä kun taas siittimellä on sekä toiminnallinen että aktiivisen toiminnan kyky." (Masters & Johnson 1967, 217.)³

Näin Masters & Johnson kiteyttävät naisen ja miehen anatomisen eron. He eivät kuitenkaan esittäneet anatomiaa kohtalona: orgasmologiassa anatominen ero ei "selitä" miehen ja naisen perustavaa seksuaalista erilaisuutta. He päinvastoin korostavat toistuvasti, että ruumiillisten kiihottumis- ja orgasmireaktioiden suhteen miehet ja naiset eivät eroa toisistaan oleellisella tavalla. Sekä mies- että naisruumiit reagoivat seksuaalisiin ärsyksiin laajalle leviävällä verentungoksella ja yleisen lihasjännityksen kohoamisella, ja molemmissa tapahtuu samanlainen nelivaiheinen orgasmireaktioiden sarja – "kiihottuminen", "tasanne", "orgasmi" ja "laukeaminen" – joka ilmenee huomattavimmin lihasreaktioissa, hermostossa sekä sukuelinalueiden nesteissä. Masters & Johnson näkevät sukupuolisuuden ruumiillistuvan orgasmisen nautinnon fysiologiassa, ja fysiologisessa mielessä on olemassa vain yhdenlaisia ihmisruumiita:

"Yhtäläisyydet reaktioissa tehokkaaseen seksuaaliseen ärsytykseen korostavat enemmän miehen ja naisen responssien yhtäläisyyksiä kuin eroja. Tiettyjä ilmeisiä anatomisista eroista johtuvia poikkeuksia lukuunottamatta miesten ja naisten fysiologiset vastaukset seksuaalisiin ärsyksiin ovat samanlaisia." (Masters & Johnson 1967, 312; ks. myös Robinson 1989, 163-169.)⁴

Vaikka Masters & Johnsonin orgasmologia esiintyy empiristisenä laboratoriotieteenä, se jatkaa modernin *scientia sexualiksen* perinnettä. Se on perustavasti epäselvä, koska sen tiedon kohde ja peruskäsitteet ovat moniselitteisiä. "Seksuaalisuuden" olemus jää ambivalentiksi. Yhtäältä biologinen *sex* käsitetään määreettömäksi, puhtaaksi elämän voimaksi, joka vaikuttaa yhtä lailla miehissä ja naisissa. Toisaalta sitä pidetään erotamattomana ruumiillisista sukupuolierois-

ta, jotka käsitetään seksuaalisuuden toteutumisen perusmuotoina ja joiden nähdään perustuvan biologisiin tosiasioihin. Vaikka Masters & Johnson pitivät sukupuoliruumista moniulotteisena asiana, jota ei voi pitää ehdottomana orgasmisten nautintojen eli "seksuaalisuuden" muotojen ja normaalisuuden mittapuuna, myös heille sukupuoli-ero on perustava havainto- ja käsitelmä. (Ks. Foucault 1998, 43-56, 106-113; myös Birken 1988, 52-56, 72-84, 107-112; Laqueur 1990, 233-243; Helén 1997, 88-101; 274-280.) Tästä kielii myös se, etteivät he nimeä perusilmiöitä kuten responssia, ärsytystä, kommunikaatiota tai toimintahäiriöitä "orgasmiseksi" vaan "seksuaaliseksi". Orgasmologinen tieto ja terapeutinen käytäntö nojaavat sukupuoleen (*sex*), joka toimii "ainutlaatuisena ilmaisuna ja universaalina merkityssisältönä [...], kausaalisen periaatteena, kaikkialla läsnä olevana merkityksenä, kaikkialla paljastettavana salaisuutena." (Foucault 1998, 110.)

Sukupuolieron matriisissa Masters & Johnson nostavat orgasmologian polttopisteeseen naisruumiin ja naisen seksuaalisuuden. "Naisnäkökulma" asettaa naisen etualalle paitsi seksuaalisen vapautumisen politiikan ja seksuaaliterapian kannalta, myös ihmisruumiin konkreettisten orgasmireaktioiden ja toiminnan kuvauksessa. (Robinson 1989, 151-158; Heidenry 1998, 17-20, 26-28.) Orgasmiruumiin kykyjen ja ominaisuuksien erottelu sukupuolen mukaan sekä naisruumiin orgasmisuuden korostaminen on tendenssi, joka ilmenee hienovaraisesti esityksen retoristen valintojen ja painotusten kautta.

Kun esimerkiksi Masters & Johnson kuvailevat seksuaalisten reaktioiden orgasmivaihetta *Raportissa ihmisen seksuaalisista reaktioista*, lukija kohtaa ensimmäiseksi naisen orgasmin kuvauksen. Kahdeksankymmentä sivua myöhemmin luku "Miehen orgasmi (ejakulaatio)" alkaa seuraavasti: "Miehen orgasmia (ejakulaatiota eli siemensyöksyä) voidaan ryhtyä tarkastelemaan samoista kolmesta näkökulmasta käsin, joita käytettiin 9. luvussa yritettäessä

tulkita naisen orgasmikokemusta" (Masters & Johnson 1967, 239)⁵. Käsitellessään seksuaalihäiriöitä ja -terapiaa he puolestaan kuvaavat ihmisruumiin seksuaalisia reaktioita ainoastaan johdannossa naisen orgasmihäiriöiden hoitoon, koska "vaikka luvussa tarkoituksellisesti puhutaan naisesta, suuri osa siitä, mitä sanotaan, pitää paikkansa myös mieheen nähden" (Masters & Johnson 1971, 246).⁶

Masters & Johnson esittävät naisruumiin ihmisen orgasmiruumiin malliksi. Koska naisruumiilla on kyky moninkertaiseen orgasmiin ja sen orgasmireaktiot ovat monitahtoisia, se ilmentää inhimillistä seksuaalista "responssia" esimerkillisesti. He korostavat, että naisruumiin miesruumista suurempi orgasmikyvykyys on laboratoriotutkimuksin todistettu fysiologinen tosiasia:

"Naisilla on mahdollisuus palata vielä uudelleen orgastiseen vaiheeseen laukeamisvaiheen miltä tasolta tahansa, mikäli he antautuvat uudelleen alttiiksi tehoavalle ärsytykselle. Tämä mahdollisuus useampien peräkkäisten orgasmien saavuttamiseen [...]. Miehen laukeamisvaiheeseen sisältyy lisäksi refraktorinen vaihe, jonka aikana he eivät ole vastaanottavaisia seksuaaliselle ärsytykselle [...]." (Masters & Johnson 1967, 21.)

"[Naisen] fysiologinen seksuaalinen reaktiokyky ylittää tavattomasti miehen vastaavan kyvyn" (Masters & Johnson 1971, 247).⁷

Ruumiillisena ilmiönä naisen orgasmi näyttää Masters & Johnsonin silmissä myös moniulotteisemmalta ja monimutkaisemmalta kuin miehen orgasmi. Heidän kuvauksensa miehen orgasmista keskittyy ejakulaatioreaktioihin, kun sen sijaan "ensisijainen edellytys naisen orgasmin objektiiviselle tunnistamiselle on tieto siitä, että orgasmi on koko elimistön responssi" (Masters & Johnson 1967, 152).⁸ Naisruumiin orgasmireaktioiden kompleksisuus saa Masters & Johnsonin pitämään naisruumista orgasmin ja seksuaalisuuden mysteerien varsinaisena sijana, ja siksi se on seksuaalitie-teen etuoikeutettu kohde. He tekevät nais-

ruumiista orgasmologisen teatterin näyttämön, jolla näytellään ihmisen seksuaalisuuden paljastusnäytelmää.

Orgasmologinen katse jäsentää naisruumiin siten, että klitoriksesta tulee naisen seksuaalisen reaktiosarjan keskus. Masters & Johnson esittävät laboratoriahavaintojen osoittavan, että orgasmin fysiologinen ydinilmiö on emättimen orgasmivyöhykkeiden supistukset. He kuitenkin pitävät klitorista niin naisruumiin seksuaalisten reaktioiden kuin naisen seksuaalisen nautintokokemuksen avainelimenä. Kohdennus juontuu paljolti seksuaalifysiologian tutkimisen intresseistä: klitorikseen tiivistyy seksitutkijan haaste, naisen monimutkaisen orgasmiruumiin ongelmallinen ja kiehtova luonne.

Masters & Johnson tuovat esiin klitoriksen monimielisyyden dualismeissa, joilla he klitorista kuvaavat. Ensimmäinen kaksinaisuus liittyy sanastoon. Heidän tapansa nimetä klitoris on perinteinen, aina antiikin gynekologista juontuva (Jacquart & Thomasset 1988, 22-47; Laqueur 1990, 25-35, 64-66, 79-96): he kuvaavat elintä, jota pitävät naisen seksuaalisen ruumiin erityispiirteenä, miehen sukuelimiin viittaavin termein (”naisen fallos”, ”varsi”, ”terska”). He myös huomauttavat klitoriksen vastaavan anatomisesti penistä. Kuitenkin he korostavat, että fysiologisesti eli kiihotusreaktioiltaan klitoris poikkeaa ”täysin” miehen elimestä.

Toinen kaksinaisuus on se, että Masters & Johnsonin havaintojen mukaan klitoriksen reaktiot ovat orgasmia edeltävien kiihottumis- ja tasannevaiheiden ydin, mutta orgasmissa siinä ei voida havaita erityistä reaktiota. Naisruumiin seksuaalisten ärsykkeiden pääasiallinen ”vastaanottaja–vaikuttaja” on siis orgasmin suhteen passiivinen.

Kolmas kaksinaisuus on tärkein. Masters & Johnson havaitsivat, että klitoris kykenee sekä vastaanottamaan että aiheuttamaan seksuaalisia ärsykejä. Tämä kyky tekee klitoriksesta ruumiinjäsenen, jonka kautta seksuaaliset nautintoimpulsit välittyvät koko naisruumiiseen. Klitoris ja sen toiminnot saavat naiselliset seksuaali- ja or-

gasmipotentialit aktualisoitumaan, klitoriksen kautta nainen tulee orgasmiseksi. Masters & Johnsonin esityksessä naisen ylivoimainen kyky kokea seksuaalista mielihyvää tiivistyy klitorikseen, se on naisellisen orgasmikyvyn ruumiillistuma.

Klitoris on *fakta*: se on ruumiinjäsenen ja funktion, sukupuolifysiologinen vastaanottaja–vaikuttaja, seksuaalisen ärsyke–reaktiomekanismin jäsenpiste. Se on myös *symboli*: Masters & Johnson metonymisoivat naisen klitorikseen, heille klitoris on naisellisen nautinnon synekdokee. Lisäksi klitoriksella on merkitys ihmisen seksuaalisten potentiaalien metaforana. Lopulta se symboloi orgasmologian projektia paljastaa ihmisen sukupuolinnautinnon mysteerit, selvittää nautinnon luonnonlait. Tässä hankkeessa nainen ja hänen klitoraaliset kykynsä esiintyvät luonnollisen orgasminautinnon kokemisen mallina. Naisella on määritelty olevan ruumiillisia mahdollisuuksia, ”loputtomia kykyjä” nauttia seksuaalisesti; mieheltä nämä määritelmän mukaan puuttuvat.

Sen sijaan naiselta puuttuu penis, joka Masters & Johnsonin havaintojen mukaan myös kykenee vastaanottamaan ja aiheuttamaan seksuaalisia ärsykejä. Orgasmologiassa penis on miehen orgasmiruumiin tosiasiallinen ja symbolinen ydin – miehen nautinnon synekdokee – samalla tavalla kuin klitoris on naisen.

Masters & Johnsonin mukaan miehen orgasmiruumiilla on kaksi erityispiirrettä. Ensimmäinen on kyky ejakuloida, ja he esittävät ruumiinnesteen purkautumisen miehen seksuaalikokemuksen huipentuman ydinilmiönä. Siinä missä he kuvailevat yksityiskohtaisesti koko miesruumiin reaktiota muissa seksuaalisen reaktiosarjan vaiheissa, he näyttävät pitävän itsestään selvänä, että miehen orgasmin kuvaus voidaan keskittää ejakulaatioreaktioiden kuvaamiseen. Orgasmologia palauttaa miehen orgasmiruumiin draaman siemensyöky-synäytökseen.

Toinen erityisominaisuus on kiistanalaisempi ja jopa sen orgasmologinen merkitys

on hämärä. Masters & Johnson esittävät, että penis on ruumiinjäsen, joka kykenee laukaisemaan sekä mies- että naisruumiin seksuaalisen jännityksen. Peniksen erityiskyky on aiheuttaa orgasmi, mikä heijastelee sitä tosiasiaa että “[...] siitin esittää sekä aktiivista että passiivista roolia ihmisen seksuaalisessa toiminnassa, päinvastoin kuin häpykieli, jonka osuus on vakiintuneemmin passiivisen vastaanottajan tehtävä” (Masters & Johnson 1967, 223-224)°.

Orgasminen mielihyvä siis ruumiillistuu siten, että klitoris välittää kiihotuksen ja kohottaa naisruumiin seksuaalista jännitettä ja penis laukaisee tämän jännityksen työntymällä emättimeen, jossa naisen orgasmin pääasialliset fysiologiset reaktiot tapahtuvat. Tässä hahmotelmassa vaikuttavat 1920- ja 30-luvulta periytyneen pariumin etiiikan (Helén 1997, 309-321) opit, jotka käsittivät yhdyntäorgasmin naisen seksuaalisen nautinnon ytimeksi ja pitivät miehen “rakastelun taitoa” välttämättömänä sen saavuttamiseksi.

Kuitenkin Masters & Johnson esittävät myös toisenlaisia, välittömästi havaittuihin ja mitattuihin tosiasioihin perustuvia naisen orgasminautinnon kuvauksia, jotka horjuttavat fallosentristä mallia ja kyseenalaistavat sen totuuden. Laboratoriomittaukset näet vahvistivat tosiseikan, jonka Kinsey (1953) oli tuonut esille kyselyaineiston perusteella ja jota myös Hite-raportti (1976) aikanaan korosti: masturbointi saa naisilla aikaan intensiivisimmät ruumiilliset orgasmireaktiot. Johtopäätös tästä on se, että todellisuudessa naisruumis ei tarvinnut penistä laukaisemaan orgasmireaktioita. (Masters & Johnson 1966, 133-134; Robinson 1989, 143-144, 155-157.) Tulokset sopivat orgasmologian peruskäsitykseen, jonka mukaan seksuaalinen ihminen on olemukseltaan itseriittävä orgasmimonadi (Béjin 1985b, 212 - 215; Robinson 1989, 143-144). Eivätkä Masters & Johnson pidä naista poikkeuksena, niinpä orgasmologia esittää naisen orgasmin itsenäisenä ilmiönä, joka ei edellytä miehen penetraatiota. Masters & Johnsonin esityksissä naisen nautinnon itse-

riittoisuus, naisellinen orgasmisuus, ruumiillistuu ja tihtyy symbolisesti klitorikseen.

ERON PERINTÖ

Länsimaiset perinteet alistaa naisten ruumiit, nautinnot ja intohimot isänvaltaista sosiaalista järjestystä heijastavien keskustelujen ja tarkastelujen kohteeksi näkyvät orgasmologian tavassa määrittää sukupuoli-ero sekä siinä, kuinka eron merkitys on yhtä aikaa perustava ja häilyvä. Tähän mystifioinnin ja paljastamisen historiaan kuuluu muun muassa sellaisia kerrostumia kuin naisen ylenpalttinen ja vaarallinen halu, joka askarrutti keskiajan uskonnollisia ja lääketieteellisiä auktoriteetteja, 1800-luvulla voimistunut ajatus intohimottomasta ja siiveellisestä naisluonnosta sekä 20. vuosisadan alun seksologien ja psykoanalyttikkojen “uudelleen löytämä” naisellinen halu. (Jacquart & Thomasset 1988; Laqueur 1990; Helén 1997, 89-97, 280-287.)

Orgasmologia seksuaalitieteenä polveutuu viimeksi mainitusta yhteydestä, jossa naisen halu ja nautintokokemus sukupuolitettiin lääketieteellisesti, psykiatrisesti sekä myös määriteltiin kasvatuskysymykseksi. Lukuisissa kohdissa, joissa Masters & Johnson esittävät, että naisen seksuaalisuus on ihmisen seksuaalisen elämän varsinainen mysteeri ja seksuaalitieteen tutkimusmatkojen pääkohde, kaikuu Sigmund Freudin kuuluisa kysymys “Was will das Weib?” (ks. Gay 1990, 611). Vuosisadan vaihteen seksuaaliteorioissa ja “aviollisen sukuelämän” oppaissa, jotka popularisoivat, levittivät ja käytännöllistivät seksuaalitieteen oppeja 1920- ja 30-luvulta alkaen, uudelleenlöydettyt naisen halut ja julistukset naisen sukupuolisista nautinto-oikeuksista punoutuivat käsitykseen, jonka mukaan seksuaalisen nautinnon luonnollisessa ja normaalissa järjestyksessä mies on aktiivinen, nainen passiivinen. Erityisesti Havelock Ellis perusti seksuaaliteoriaansa tälle perinteiselle jaolle ja korosti miehen sukupuolisuuden aggressiivista, valloitushaluista luonnetta ja naisen vastaanottavaa valloitetuksi tulemi-

sen halua. Tässä yhteydessä naisellisen nautinnon normiksi muodostui vaimon aviomiehensä johdattamana saavuttama yhdyntäorgasmi. (Jackson 1987, 56-59; Robinson 1989, 16; Porter & Hall 1995, 207-223; Helén 1997, 274-285, 309-321.)

Tieteellinen kiinnostus naisen haluun ja seksuaalisuuden ilmenemismuotoihin löysi käytännöllisen yhteyden aviollisen sukuelämän oppaissa. Niiden julistaman *pariutumisen etiikan* ydinkysymys oli, millä keinoin mies pystyy antamaan naiselle nautintoa ja tunnistamaan naisen nautinnon ja tyydytyksen. Oppaat toivat tieteen aviomiehen avuksi, silmäksi ja "rakastamisen taidon" oppaaksi. Samalla ne velvoittivat miehen huolehtimaan naisen sukupuolista nautinnosta. Nautinnon objektiiviseksi normiksi ja tunnusmerkiksi seksologinen kirjallisuus esitti yhdyntäorgasmin, molempien aviopuolisoiden kutakuinkin yhtä aikaa saavuttaman hekumanhuipun. Tässä yhteydessä miehen seksuaalisuutta – ruumiillisuutta, kokemusta ja nautintoa – tavattiin pitää yksinkertaisena ja itsestään selvänä, se oli toiminto joka järjestyi erektion, penetraation ja siemensyöksyn muodostamaksi sarjaksi. Sen sijaan naisen ruumis ja nautinto nähtiin monimutkaisena, kokonaisvaltaisena ja arvoituksellisena. (Hall 1991, 67-70; Jackson 1994, 129-130, 159-160; Porter & Hall 1995, 207-223; Helén 1997, 309-321.)

1900-luvun alkupuoliskon seksuaalitieteellisissä keskusteluissa naisellisen nautinnon ongelma tihentyi, ruumiillistui päättämättömyyteen, keskittykö naisen nautinto klitorikseen vai vaginaan ja mikä asema klitoriksella on naisen nautinnossa ja orgasmissa. Pulma sai Freudin seksuaalteorian takeltelemaan ja johti hänet esittämään kuuluisan käsityksen, jonka mukaan normaalisti naisen seksuaalinnautinnon keskus siirtyy klitoriksesta vaginaan ja että klitorikeskeinen nautinto liittyy naisellisiin neurooseihin ja persoonallisuushäiriöihin (Freud 1989a, 101, 124-125; 1989b, 246-250; Laqueur 1990, 233 - 243). Populaarit avioliitto-oppaat yhtäältä mainitsivat klitoriksen naisen "herkimmäksi sukuelimeksi",

toisaalta esittivät yhdynnässä saavutetun vaginaorgasmin naisen sukupuolisen nautinnon normaaliksi, luonnolliseksi ja tyydyttävimmäksi muodoksi. Helena Wrightin pohdinnat klitoris- ja vaginannautinnon suhteesta ilmentävät ambivalenssia esimerkillisesti. Kirjassaan *Sex Fulfillment in Married Women* (1947) tämä englantilainen gynekologi ja ehkäisy- ja seksineuvonnan pioneeri esitti vastoin yleistä käsitystä, että klitorisorgasmi on naisen nautinnon ensisijainen muoto. Samalla hän kuitenkin katsoi, että vaimojen tuli harjaantua kokemaan orgasmi yhdynnässä kouluttamalla aviomiestään oikeanlaisiin hyväily- ja yhdyntätekniikoihin ja herkistämällä omaa vaginaansa. Kaiken kaikkiaan tämä dilemma jäi perinnöksi orgasmologisille tutkimuksille ja 1960- ja 70-luvun vaihteen debateille naisen orgasmin olemuksesta. (Campbell 1987; Jackson 1994, 169-174; Porter & Hall 1995, 216-217; Helén 1997, 282-284, 317-318.)

Myös Masters & Johnsonin mukaan orgasmi määritteli normaalin seksuaalisuuden mutta ei niinkään sukupuolista yhdyntäelämää ohjaavana normina kuin objektiivisena, empiirisen tieteen esiin tuomana tosiasiana. Käsitys periytyi seksitutkimuksen toisesta aallosta. 1920- ja 30-luvulla käynnistettiin yhtäältä lääketieteellisiä, eritoten sisäeritystä eli hormonitoimintaa selvittäviä tutkimuksia, toisaalta hankkeita eläinten käyttäytymisen lainalaisuuksien tutkimiseksi. Etologinen tutkimusote oli vahva erityisesti Yhdysvalloissa. Nämä vakiinnuttivat sukupuolen ja seksuaalisuuden tutkimiseen empiirisen luonnontieteen objektiivisuuden ja eksaktiuden mallin, josta Kinseyn raportit (1948; 1953) tekivät ihmisen seksuaalisuuden tutkimisen ihanteen. Näissä haastattelututkimuksissa seksuaalisuus määrityi ja rajautui empiirisesti havaittavaksi ja todennettavaksi käyttäytymiseksi. Sen Kinsey eritteli perustosiasioiksi, joille havaintokäsitteet antoivat nimen ja joita voitiin tilastollisesti analysoida. Henkilö- ja tapaushistorioista eli seksuaalielämänkaarista, joita haastattelut kartoittivat, Kinsey kollegoineen poimi maininnat seksuaalisista "koh-

tauksista” (*incidencies*) sekä niiden tiheydestä (*frequency*). Fysiologinen reaktio eli orgasmi oli empiirinen kriteeri, jonka perustella tekoa, tapahtumaa tai reaktiota – “kohtausta” – saattoi pitää yksiselitteisesti, objektiivisesti seksuaalisena. Kinsey nimesi orgasmin teknisesti purkautumiseksi (*outlet*) ja operationalisoi seksuaalikäyttäytymisen perusyksikön seuraavasti: jos kohtausta johti purkautumiseen, kyse oli seksuaalisesta käyttäytymisestä. Seksuaalikäyttäytymisen tilastollisen kuvauksen perusyksikkö oli kuitenkin yksilö, jonka kohdalla perustava tosiasia oli *total outlet*. Se tarkoitti yksilön koko elämän aikana kokemien orgasmien määrää. (Kinsey *et al.* 1948, 193; 1953, 45-46, 510-511; Robinson 1989, 42-62; Bullogh 1994, 155-156, 168-177, 189-197.)

Kinsey raporttien vaikutuksesta orgasmi “tieteellistyi”. Siitä tuli pelkästään havaittava fakta, jonka välityksellä seksuaalisuus ilmeni. Orgasmin “objektiivinen” merkitys itsenäistyi moraalin ja terveyden diskurssien vaikutuspiiristä, ja sen signifioma normaali oli entistä painokkaammin kuvailtavaa, tilastollista. Samalla orgasmi irtaantui subjektiivisten kokemusten, “psykologian” problematiikasta. Orgasmiobjekti on tällä paikalla myös Masters & Johnsonin tutkimuksissa, ja he pitävät orgasmia empiirisenä tosiasiana jopa Kinseytä ankarammin. Orgasmi tarkoittaa ihmisruumiin reaktioita, jotka laboratoriomittaukset ja -havainnot ovat todentaneet. Toisaalta orgasmi jäsentää kuvan, joka syntyy kun orgasmologiassa teatterissa ihmisruumis, sen anatomia ja elämänprosessit muokataan seksuaalisen “responssin”, kokemuksen ja käyttäytymisen esiin tuovaksi havaintopinnaksi.

Ankarasta empirismistä huolimatta Masters & Johnsonin orgasmologiassa vaikuttavat varhemman seksuaalitieteen sisältämät sukupuolisuuden jaot ja oletukset. Käsitys miehen sukupuolisuuden yksinkertaisuudesta ilmenee tavassa pitää miehen reaktioita, kokemusta ja nautintoa penikseen keskittyvänä sarjana erektio–penetraatio–siemensyöksy, siinä missä naisen reaktiot

ja nautinto ovat moni-ilmeisiä ja kokonaisvaltaisia. Ellisläinen käsitys miehen luonnollisesta aktiivisuudesta ja naisen vastaanottavuudesta on puolestaan jättänyt jälkensä siihen, että Masters & Johnson liittävät penikseen kyvyn laukaista sekä miehen että naisen kiihotustila. Vielä selvemmin perinne kuuluu seuraavassa:

“Aivan kuten siittimen jäykistyminen miehellä on psyykkisen parittelutarpeen välitön fysiologinen ilmaus, emätinputken avautuminen ja sen seinämien kostuminen on välitön fysiologinen merkki ilmi-selvästä psyykkisestä parittelukutsusta” (Masters & Johnson 1967, 89).¹⁰

Masters & Johnsonin kirjoitusten naisasiatendenssi kuitenkin murentaa vanhoja asetelmia. Se ilmenee selvimmin heidän tavassaan “ratkaista” varhemman seksologian perinnöksi jättämä kiista klitoris- ja vagina-orgasmista. He esittävät, että fysiologisten tosiasioiden valossa tuollaista eroa ei ole olemassa ja että laboratoriohavainnot osoittavat kiistatta klitoriksen olevan naisen orgasminautinnon keskus. Tähän perustuu käsitys naisen seksuaalisesta itseriittoisuudesta. Se saa vielä tukea havainnoista, jotka osoittavat masturboinnin tuottavan intensiivisimmät orgasmireaktiot “useimmilla” naisilla. Kun Masters & Johnson kohottavat naisen klitoraalisen ruumiin orgasmisen ihmismonadin malliksi, tästä totuudesta tulee yksi orgasmologian kulmakivi. Itseriittoinen, itseään kiihottava ja tyydyttävä, so. masturbatorinen seksuaalisubjekti ruumiillistuu naisessa. (Ks. Robinson 1989, 141-145, 152-158; Heidenry 1998, 17-20, 27-29.)

SUKUPUOLISEN PUUTTEEN SUBJEKTI

Masters & Johnsonin orgasmologia kohdentuu naiseen paitsi tieteellisesti myös poliittisesti. Heidän ymmärryksensä naisen orgasmisuuden luonteesta liittyy sukupuolisen tyydytyksen ja orgasmidemokratian julistuksiin, joissa he nostavat “naiskysymyksen” etualalle. Kerta kerran jälkeen Masters & Johnson toistavat, että useimmat naisten

seksuaaliset ongelmat ovat yhteiskunnallisen ja henkilökohtaisen naisellisen seksuaalisuuden torjunnan oireita. Heidän mukaansa pääasiassa miesten hallitseman yhteiskunnan ja kulttuurin vuoksi naisen osa on sellainen, ettei hänen sallita ilmaista sukupuolisuuttaan avoimesti eikä olla sukupuolisesti aktiivinen. Tässä yhteydessä he myös julistavat taistelevansa seksuaalisuuden tukahduttamista vastaan ja sukupuolisen vapautumisen edistämiseksi. Heidän tutkimuksensa tarkoitus on repiä kappaleiksi falliset myytit, jotka ympäröivät niin klitorista kuin penistä, ja paljastaa tieteellisesti sukupuolielinten todelliset ominaisuudet ja tehtävät. (Ks. Robinson 1989, 152-158.)

Näin yhteys, jossa nainen määrittänyt Masters & Johnsonin kiinnostuksen polttopisteeksi, on poliittis-tieteellinen. Kiinnostuksella oli kaksi puolta: yhtäältä naisen klitoraalinen ruumis palvelee ihmisen orgasmin luonnon ja kyvyn mallina, toisaalta nainen, naisen seksuaalisuus on länsimaisen kulttuurin tukahduttavien voimien ilmeisin ja esimerkillisin uhri. Molemmilla ulottuvuuksilla nainen on seksuaalisuuden subjekti vailla vertaa: seksuaalisuuden luonnollisen ilmenemisen suhteen nautinnon subjekti, seksuaalisuuden yhteiskunnalliskulttuurisen tukahduttamisen suhteen vapautumisen subjekti.

Yhteys kertoo siitä, että orgasmologian esittämä sukupuoliero on vaikuttava ensisijaisesti käytännöllisissä yhteyksissä: erolla on merkitystä sukupuolisen toiminnan ja tekojen kannalta. Ero liittyy sukupuoli-subjektiuteen, joka 1960-luvun avaamassa vapautumisen horisontissa oli bio- ja ruumiinpoliittista: seksuaalivallankumoukselliset ja -liberaalit julistivat, että ”juutalais-kristillinen” moraal- ja yhteiskuntajärjestys sortii ja tukahdutti yksilöiden ruumiillisia haluja ja nautintoja; se torjui seksuaalisuuden ja orgasmisuuden. ”Torjunta” löi leimansa miesten ja naisten valtasuhteisiin, naisten alistaminen ilmeni kärjekkäimmin seksuaalisuuden tukahduttamisena. (Béjin 1985b; Campbell 1987; Seidman 1989.) Kyse oli

myös eettisestä subjektiudesta, itsesuhteesta joka artikuloitui suhteena ”omaan seksuaalisuuteen”. Seksuaalivallankumous kohotti ylimmäksi hyväksi henkilökohtaisista estoista vapautumisen, henkilökohtaisen seksuaalisuuden ilmaisen esteettömyyden sekä yksilöllisen ”orgasmisuuden” löytämisen (Béjin 1985b; Seidman 1989; Heidenry 1998, passim.). Etiikan ytimen muodostivat seksuaalisen vapautumisen minuustekniikat (ks. Foucault 1988, 18; 1998, 132-135), johon kuuluivat paitsi keinot kehittää omia nautintoja myös – ja ennen kaikkea – ”oman seksuaalisuuden” tunnistamisen ja vapauttamisen tekniikat.¹¹

Seksuaaliterapiaohjelmassaan Masters & Johnson esittävät peruselementit, joiden varaan oman seksuaalisuuden vapauttamiseen pyrkivä itsehde voitiin rakentaa. Nämä vaikutteet muokkaantuivat *orgasmi-seksi tulemisen etiikaksi* erilaisissa seksiterapioissa,oksiopaskirjallisuudessa sekä myös radikaalifeministissä oma apu -ryhmissä, opaskirjasissa ja pamfleteissa, jotka ohjasivat ”oman naisellisen seksuaalisuuden löytämiseen”. Niinpä sen ymmärtämiseksi, mitä orgasmologinen sukupuoliero merkitsee käytännössä – siis sukupuolisuuden repressiosta vapautumisen ja sukupuolisen minuuden muokkaamisen kannalta – on tarkasteltava tarkemmin sitä, miten mies ja nainen sekä heidän erilaisuutensa hahmottuvat Masters & Johnsonin seksuaaliterapiassa.

Masters & Johnson tuovat naisen myös orgasmologisen terapian polttopisteeseen. Tämä on itse asiassa tärkein yhteys, jossa Masters & Johnson kohdentavat katseensa naiseen, sillä mittavista seksuaalifysiologian tutkimuksista huolimatta heidän ensisijainen kiinnostuksen kohteensa oli kliininen ja terapeutinen (Heidenry 1998, 23-30). Orgasmisesti reagoivan ruumiin kuva sai varsinaisen merkityksensä seksuaalisten ”toimintahäiriöiden” (*dysfunction*) hoidon yhteydessä, ja terapeutin käytännön kautta orgasmiruumiin jäsenyys liittyi ”seksuaalisen riittämättömyyden” (*sexual inadequacy*) – Puutteen – ilmiöiden määrittämiseen ja

tunnistamiseen. Seksuaaliterapiassa seksuaalisina toimintahäiriöinä ilmenevästä Puutteesta tuli seksuaalisuuden ydinilmiö, ja sukupuoliisuuden subjekti määrittyi nimenomaan Puutteen figuurien kautta.

Masters & Johnsonin terapiaa koskevista kirjoitukset luonnostelevat asetelman, jossa valta ja yksilöminuus, poliittinen ja eettinen kohtaavat Puutteen subjektiivudessa. He esittävät, että *human sexual inadequacy* on yhteiskunnallinen "vitsaus", jota aiheuttaa seksuaalisuuden kulttuurinen ja yhteiskunnallinen torjunta. He myös katsovat seksuaalisuuden tukahduttamisen koskettavan kipeimmin naisia. Kirjoituksissaan Masters & Johnson korostavat naisen klitoraalista itseriittoa samalla tavalla kuin hankkeet, jotka pitivät naisten henkilökohtaisen nautinnon vapauttamista feministisen politiikan keihäänkärkenä ja joissa terapeutit käyttivät oman naisellisen seksuaalisuuden löytämiseksi ja vapauttamiseksi käsitettiin välittömästi kamppailuksi naisten alistamista vastaan (esim. Koedt 1968/1996; Millet 1970; Ejlersen 1971; Hite 1976; Meulenbelt 1986; ks. Campbell 1987; Mottier 1995). Masters & Johnson eivät kuitenkaan liitä seksiterapeuttisia käytäntöjä välittömästi seksuaalipoliittiseen yhteyteen. Heille seksuaalinen riittämättömyys määrittyy ensisijaisesti yksilölliseksi asiaksi ja terapia henkilökohtaisten estojen ymmärtämisen ja ylittämisen projektiksi. Orgasmologisissa Puutteen figureissa "henkilökohtaisen" poliittinen potentiaali ei aktualisoidu vaan jää henkilökohtaiseksi.

Masters & Johnsonin seksiterapiassa fysiologinen ärsyke-reaktio-malli saa seurakseen psyykkisen ja sosiaalisen ulottuvuuden. He käsittävät ihmisen seksuaalisen responsiivisuuden koostuvan kahdesta vaikutusjärjestelmästä: "biofysisestä" ja "psykososiaalisesta", jotka "[...] ovat luonnostaan olemassa rinnakkain ja vaikuttavat myönteisesti tai kielteisesti seksuaaliseen reaktiokykyyn; järjestelmille ei ole biologisesti välttämätöntä toimia toisiaan tukien" (Masters & Johnson 1971, 246).¹²

Orgasmissa molemmat järjestelmät toi-

ivat normaalilla tavalla toisiaan tukien saaden aikaan intensiivisimmän inhimillisen seksuaalireaktion ja -kokemuksen. Seksuaaliterapian polttopisteessä ovat kuitenkin toimintahäiriöt, joissa vaikutusjärjestelmät "taistelevat ylivoimasta (*dominance*)" (Masters & Johnson 1970, 219.) Psykososiaaliset vaikutukset estävät normaalin seksuaalisen responsin, ne patoavat orgasmiin johtavien ruumiillisten reaktioiden sarjan. Tähän yhteyteen Masters & Johnson tuovat ajatuksen seksuaalisuuden subjektiivista:

"[...] [Terapia]ohjelma perustuu seuraavaan periaatteeseen: yksilön seksuaalista reaktiokykyä kohtaan tuntema subjektiivinen arvostus juontuu yksilön saamista myönteisistä ja nautinnollisista aistikokemuksista, joiden henkilökohtainen merkitys ja arvo puolestaan juontuvat potilaan psykososiaalisesta ja seksuaalisesta taustasta" (Masters & Johnson 1971, 83).¹³

Tällainen ymmärrys määrittää seksiterapian luonteen. Terapian päämäärä on poistaa orgasmin saavuttamista ehkäisevät yksilön psykososiaaliset estot, jotka ovat juurtuneet syviksi, *tiedostamattomasti* vaikuttaviksi persoonallisiksi käyttäytymisen ja kokemisen malleiksi. Mielihyvän tunteita herättävien "aistikeskitysharjoitusten" (*sensate focus sessions*) ja terapeuttien keskustelujen on määrä saada aikaan reaktio estoja vastaan, muokata yksilön seksuaalipersoonallisuutta siten, että orgasmisuutta estävät "mallit" poistuvat (Masters & Johnson 1970; Béjin 1985a, 189-192). Avainsana on ehdollistuminen: koska estot ovat tiedostamattomasti vaikuttavia "ehdollistuneita malleja", terapeutit pyrkivät ehdollistamaan potilasta uudelleen. Kyse on kuitenkin eston estämisestä, niinpä uudelleenehdollistaminen on itse asiassa poisehdollistamista.

Masters & Johnson jakavat "tyypilliset" toiminnalliset seksuaalihäiriöt kahteen ryhmään. Miehillä impotenssia pidetään oleellimpana sukupuolielämän pulmana, naisilla taas orgasmihäiriöitä. Ero ei perustu "biologiaan" vaan seksuaalisten häiriöiden erilaiset syyt ja vaikutusyhteydet ovat alku-

perältään yhteiskunnallisia ja kulttuurisia:

“Vuosisatojen ajan ainoa vakainainen miehen kaikkien seksuaalisten toimintahäiriöiden etiologinen lähde on ollut kulttuurin vaatimus, joka edellyttää mieheltä tehokasta seksuaalista suoritusta. Kulttuurinen käsitys, jonka mukaan miesosapuolen on otettava vastuu sukuelinyhteyden onnistuneesta luomisesta, on tehnyt yhdynnästä miehelle psyykkisen taakan ja vapauttanut jokaisen naisen yhdynnän onnistumista koskevasta vastuusta.” (Masters & Johnson 1971, 178.)

“Yhteiskunnalliset ja kulttuuriset vaiutteet asettavat naisen useimmiten asemaan, jossa hänen on mukautettava, sublimoitava, ehkäistävä ja jopa vääristettävä luonnollista seksuaalista toimintakykyään täyttääkseen hänelle suvunjatkamisessa tarkoitetun roolin. *Tässä on suurin syy naisen seksuaalisen toiminnan häiriöihin.*” (Masters & Johnson 1971, 245.)¹⁴

Seksuaalisten toimintahäiriöiden jako sukupuolen mukaan on perua tämän vuosisadan seksologisista keskusteluista. 1910-luvun aikana seksuaalitieteessä, populaareissa sukupuolielämän tietokirjoissa ja avioliitto-oppaissa alkoi kiteytyä impotenssin ja frigiditeetin figuurit. Impotenssi ja frigiditeetti määriteltiin täysin erilaisiksi kuin perversiot, sillä ne eivät ilmentäneet sukupuolihalujen epänormaalia konstituutiota. Sen sijaan ne käsitettiin “fyysisen avioreaktion” pulmiksi, normaalin heteroseksuaalisen elämän pieniksi ja väliaikaisiksi poikkeavuuksiksi. Mainittu populaari valistus- ja neuvontadiskurssi korosti impotenssin ja erityisesti frigiditeetin uhkaavan merkittävimmin avioparien onnellisuutta. (Helén 1995; 1997, 292-309.)

Masters & Johnsonin painotus on sama, vaikka he luopuvatkin Kinseyn esimerkkiä seuraten frigiditeettitermistä, joka heidän mukaansa viittaa naisyksilön luonteeseen eikä ruumiintoimintojen tosiasioihin. Puhe orgasmihäiriöstä ei hävitä vanhaa seksologista konnotaatiota. Myös Masters & Johnsonin termi ilmaisee Puutteen sukupuolieron: seksuaalisia toimintahäiriöitä aiheut-

tavien “psykososiaalisten estojen” eli psyykkisten ehdollistumien rakenne on miehellä ja naisella perustavasti erilainen. Miehen impotenssin takana on sukupuolisen suorituksen pelko, kun taas “kaikkien” seksuaalisten ärsykkeiden ja reaktioiden tukahduttaminen häiriinnyttää naisen orgasmikyvyn. “Tyypillisen” miehisen häiriön psykologinen ulottuvuus käsitetään kyvyn ja toiminnan vaurioksi, psyykkiseksi pelkoreaktioksi tiettyä tekoa ja tilannetta kohtaan. Sen sijaan naisen orgasmihäiriön kohdalla kyse on naisen koko sukupuolisesta identiteetistä, joka on yhteydessä hänen persoonallisuuteensa monimutkaisella tavalla:

“Se missä määrin nämä naiset seksuaalisen kehityksensä ratkaisevina vuosina olivat salanneet ja torjuneet seksuaalisen kiinnostuksensa, näytti olevan suoraan verrannollisessa suhteessa siihen, kuinka he nyt seksuaalisessa toiminnassaan häiriintyneinä aikuisina naisina torjuivat edelleen seksuaalisen identiteettinsä. [...] Seksuaalisten reaktioiden torjunta oli usein edelleen niin täydellistä, että naiset usein sanoivat, että he eivät seksuaalisesti ‘tuntenee mitään’. Täten oman seksuaalisen identiteetin luonnollisen ilmaisun torjuminen tietämättömyyden, pelon tai vanhempien tai muun auktoriteetin antaman kielteisen opastuksen takia oli se estävä tekijä, joka alun perin oli vaikuttanut seksuaalisen toiminnan epäonnistumiseen, erityisesti orgasmikyvyttömillä naisilla.” (Masters & Johnson 1971, 250-251.)¹⁵

Vaikka Masters & Johnson korostavat, etteivät nais- ja miesresponsi eroa toisistaan oleellisesti fysiologisten tosiasioiden tasolla, he jäsentävät sukupuolieron mukaan käytännöllisen ulottuvuuden, jolla määrittävät “oma seksuaalisuus” ja yksilöllisen nautintoelämän hyvä. Terapia tarjoaa heille tuon käytännön mallin, ja sen kautta artikuloituvat niin seksuaalinen nautinto kuin nautinnon subjektit. Seksuaalisten estojen ja tukahduttamisen poistamisen problematiikasta kumpuaa terapeuttinen etiikka eli käsitys itsesuhteesta ja oman itsen muokkaamisesta. Sen ydin on nautintojen ja sukupuolisuuden yksilöllisyys, toisin sa-

noen seksuaalisuus on orgasmologisessa etiikassa korostetusti “omaa”. Nautintojen omaksi muovaamisen Masters & Johnson kiinnittävät orgasmifaktaan, päämäärä on “orgasmiseksi tuleminen”. Terapeuttisen orgasmiseksi tulemisen ydin ei kuitenkaan ole nautintojen kultivointi vaan estoista vapautuminen. Eettinen yksilöllistymisen subjekti määrittyy siten nautinnon estymisen kautta eli normaalista poikkeamisen, häiriön, riittämättömyyden – Puutteen – heijastumana. Vastaavasti tie itseän, omaan seksuaalisuuteen piirtyy eston ja trauman, “repression” kautta.

Orgasmiseksi tulemisen ja estoista vapautumisen perusmallin Masters & Johnson jäsentävät miehen ja naisen perustavan mutta pulmallisen ja hämärän eron mukaan. Seksiterapian horisontissa mies ja nainen eroavat toisistaan “sukupuolisen riittämättömyyden” suhteen: miehinen ja naisellinen Puutteen kokemukset ovat erilaisia, siksi mies ja nainen ovat erilaisia seksuaalisuuden subjekteja. Tämä terapeuttinen sukupuoli-ero ei ole puhtaasti biologinen vaan se muistuttaa sukupuoli-identiteetin (*gender identity*) käsitettä, jonka Money, Money & Hampson muotoilivat 1950-luvun lopun hermafrodiittitutkimuksissaan ja jota Robert Stoller käytti 1960-luvun lopulla transseksuaalisuuden psykoanalyysissaan inspiroiden 1960- ja 70-luvun vaihteen feministisiä teorioita sukupuolesta (*gender*) (Gatens 1991, 139-143; Bullogh 1994, 224-227; Ruotsalainen 1995; Heinämaa 1995). Kuten sanottu, Masters & Johnson pitävät miehen impotenssin ja naisen orgasmihäiriön erilaisuuden perussyinä sosiaalisten odotusten ja “roolien” sekä psyykkisten persoonallisuusrakenteiden eroja. Miehinen Puute on sukupuolisen toimijan tai suorittajan murtuma tai särö, naisen kohdalla koko persoonallisuus on Puutteen vaikutusenalainen ja leimaama. Puute ja sukupuoli-identiteetti, *inadequacy* ja *gender*, määrittävät toisensa vastavuoroisesti: “mies” ja “nainen” ovat erilaisia nimenomaan Puutteen subjekteina, ja Puutteen kautta orgasmologia voi spesifioida sukupuoli-identi-

teettien eron.

Orgasmologinen sukupuoli-ero viittaa siis sukupuoli-identiteettiin, ja juuri identiteettifiguurina Masters & Johnson asettavat naisen seksuaalisuuden polttopisteeseen. Orgasmisen naisen sukupuoli-identiteetti koostuu kolmesta elementistä. Hän on klitoraalinen, hänen seksuaalisen kokemuksensa on monimutkainen ja hänen seksuaalisuutensa on repressoitu. Tässä hahmossa “nainen” demonstroi ja ruumiillistaa luonnollisen seksuaalisen reaktion estymisen – niin länsimaisessa kulttuurissa vallitsevana asiantilana kuin henkilökohtaisena onnettomuutena. Masters & Johnson toki esittävät naisen ihmisen orgasmisen luonnon ja potentiaalien – itseriittoisuuden, itsetyydyttävyyden – mallina mutta myös Puutteen ruumiillistumana: nainen on seksuaalisuuden tukahduttamisen uhri vailla vertaa, naisen orgasmihäiriö sekä yritykset löytää oma nautinto koskettavat hänen koko identiteettiään ja persoonallisuuttaan. Orgasmologisessa teatterissa siis “nainen” on niin “luonnollisen” seksuaalintuonnon kuin seksuaalisen yksilöllistymisen – estoista vapautumisen ja orgasmiseksi tulemisen – varsinainen subjekti. Samoin henkilökohtainen seksuaalinen vapautuminen – sen vaatiminen, mahdollisuudet ja ongelmat – sekä poliittisesti että terapeuttisesti painottuu koskemaan “naista”. Näin on siksi, että hän on myös Puutteen varsinainen subjekti.

Orgasmologian sukupuoli-erorontologiasta ja sen naispainotuksista seuraa seksuaalisen vapautumisen perusasetelma. (Nais)ihmisen luonnollisen orgasmisen itseriittoisuuden ja (nais)yksilön seksuaalisen itsenäisyyden, autonomian – joka ei niinkään tarkoita omien halujen ja nautintojen “itseääräämistä” kuin vapautta *valitta* oman halun mukaan – väliin asettuu Puutteen leimaama halun subjekti. Tuossa sommitelmassa naisen itseriittoinen ruumiillinen nautintopotentiaali muuntuu henkilökohtaisesti koetun ja eletyn seksuaalisen riittämättömyyden heijastukseksi. Puutteen subjektius määrittää naisen osan: se on yksilön pyrkimys todellistaa oma naisellinen

halu ja nautinto sekä saavuttaa itsenäisyys valita “oma seksuaalisuutensa” siten, että

hän tunnistaa omat estonsa ja tukahdutetun halun sekä työstää näitä terapeuttisesti.

v i i t t e e t

1. Ontologialla tarkoitan tässä käsityksiä ja oletuksia, joiden mukaan “sukupuoli” ja “seksuaalisuus” määrittävät oleviksi ja saavat olevaisuutensa määreet. Nämä usein implisiittiset “opit olevasta” paitsi ovat seksivallankumouksellisten totuuksien perusta myös ohjaavat käytännöllisiä vapautumisprojekteja, esimerkiksi seksiterapiaa. Ontologia tässä merkityksessä on paitsi praktista myös historiallisesti kontingenttia (ks. Foucault 1983). Huomattakoon, että tarkasteluani virittää *nykyisyyden ontologian* perspektiivi eli pyrkimys analysoida historiallisesti tapahtumia ja asetelmia, jotka ovat muovanneet meidät sellaisiksi kuin olemme ja saaneet meidät tunnistamaan itsemme tekojemme, ajatustemme, kokemustemme ja sanomistemme subjekteiksi (Foucault 1995; Helén 1998, 496-497).
2. “[...] distinct from any other phenomenon that occurs in the life of an animal, and its appearance can [...] be taken as evidence of the sexual nature of an individual’s response.”
3. “The clitoris is a unique organ in the total human anatomy. Its express purpose is to serve both as a receptor and transformer of sensual stimuli. Thus, the human female has an organ system which is totally limited in physiological function to initiating or elevating levels of sexual tension. No such organ exists within the anatomic structure of the human male.” (Masters & Johnson 1966, 45.)
 ”The functional role of the penis is that of providing an organic means for physiological and psychological increment and release of both male and female sexual tensions. The gross difference is [...] that clitoris serves only in a functional role, and the penis has both a functioning and a functional capacity.” (Masters & Johnson 1966, 189.)
 Olen muokannut näissä ja seuraavissa lainauksissa suomennosta täsmällisemmäksi.
4. “The parallels in reaction to effective sexual stimulation emphasize the physiological similarities in male and female responses rather than the differences. Aside from obvious anatomic variants, men and women

are homogeneous in their physiological responses to sexual stimuli.” (Masters & Johnson 1966, 285.)

5. The human male’s orgasmic experience (ejaculation) can be approached from the same three disciplinary foci that have been employed in chapter 9 in an attempt to interpret the human female’s orgasmic experience” (Masters & Johnson 1966, 210).
6. “[...] by intent, the focus of this chapter is directed toward the human female, but much of what is to be said can and does apply to the human male”. (Masters & Johnson 1970, 219)
7. “Women have the response potential of returning to another orgasmic experience from any point in the resolution phase if they submit to the reapplication of effective stimulation. This facility for multiple orgasmic expression [...]. For the man the resolution phase includes a superimposed refractory period [...]. Effective restimulation to the higher levels of sexual tension is possible only upon termination of this refractory period. (Masters & Johnson 1966, 7.)
 “[...] her physiological capacity for sexual response infinitely surpasses that of man” (Masters & Johnson 1970, 219.)
 Käsitys naisen “loputtomasta” ja ylivermaisesta seksuaalisesta nautintokyvystä siirtyi seksioppaisiin itsestään selväksi totuuksiksi ja jonkinlaiseksi nautintomahdollisuuksien malliksi ja mittapuuksi. Orgasmitaitojen ja -tekniikoiden maailmassa nainen ruumiillisti nautinnon lisäämisen ja laajentamisen “loputtomat” luonnolliset potentiaalit: “[...] the female sexual equipment surpasses the male in every possible way – design, function, complexity, and endurance” (Reuben 1971b, 39; myös 1971a, 54-55).
8. “[...] the primary requirement in objective identification of female orgasm is the knowledge that it is a total-body response.” (Masters & Johnson 1966, 128.)
9. “[...] the penis plays both active and passive roles in human sexual activity, as opposed to the more constant receptor of passive role of the clitoris [...].” (Masters & Johnson 1966, 196.)

10. "Just as penile erection is a direct physiological expression of a psychological demand to mount, so expansion and lubrication of the vaginal barrel provides direct physiological indication of an obvious psychological mounting invitation." (Masters & Johnson 1966, 68.)
11. Etiikka ei tässä yhteydessä tarkoita yleistä moraaliooppia enkä metaetiikkaa eli eettisyyden "filosofista" määrittelyä ja perustelua vaan elämäntähtäntöihin juurtuneita keskusteluja ja problematisointeja, jotka koskevat oman itsen muokkaamista, muuntamista ja ylipäättään itsesuhteen luomisen käytäntöjä (Foucault 1998, 132-137; ks. myös Helén 1998, 503-507).
12. "[...] coexist naturally, both contributing positively or negatively to any state of sexual responsivity, but having no biological demand to function in a complementary manner." (Masters & Johnson 1970, 219.)
13. "Treatment progression [...] is based upon the following research premise: subjective appreciation of sexual responsivity derives return from positive pleasure in sensory experience that, in turn, derive their individual meaning and value from the patient's psychosocial sexual background." (Masters & Johnson 1970, 69.)
14. "Over the centuries the single constant etiological source of all forms of male sexual dysfunction has been the level of cultural demand for effectiveness of male sexual performance. The cultural concept that the male partner must accept full responsibility for establishing successful coital connection has placed upon every man the psychological burden for the coital process and has released every woman from any suggestion of similar responsibility for its success." (Masters & Johnson 1970, 159.)
15. "Sociocultural influence more often than not places woman in a position in which she must adapt, sublimate, inhibit or even distort her natural capacity to function sexually in order to fulfill her genetically assigned role. *Herein lies a major source of woman's sexual dysfunction.*" (Masters & Johnson 1970, 218.)

KIRJALLISUUS

- Béjin, André (1985a): "The Decline of the Psycho-analyst and the Rise of the Sexologist". Teoksessa Philippe Ariès & André Béjin (eds.): *Western Sexuality*. Oxford: Basil Blackwell.
- Béjin, André (1985b): "The Influence of the Sexologists and Sexual Democracy". Teoksessa Philippe Ariès & André Béjin (eds.): *Western Sexuality*. Oxford: Basil Blackwell.
- Birken, Lawrence (1988): *Consuming Desire. Sexual Science and the Emergence of a Culture of Abundance, 1871 - 1914*. Ithaca: Cornell University Press.
- Bullogh, Vern L. (1994): *Science in the Bedroom. A History of Sex Research*. New York: Basic Books.
- Campbell, Beatrix (1987): "A Feminist Sexual Politics: Now You See it, Now you Don't". Teoksessa *Sexuality. A Reader*. London: Virago.
- Ejlersen, Mette (1971): *Minä syytän! Kiistäkirjoitus naisen seksuaalisen onnen mahdollisuuksista*. Helsinki. Otava.
- Foucault, Michel (1983): "On the Genealogy of Ethics". Teoksessa Dreyfus, Hubert & Rabinow, Paul: *Michel Foucault. Beyond Structuralism and Hermeneutics*. 2nd edition. Chicago University Press.
- Foucault, Michel (1988): "Technologies of the Self". Teoksessa Luther H. Martin, Huck Gutman & Patrick H. Hutton (eds.): *Technologies of the Self*. London: Tavistock.
- Foucault, Michel (1995): "Kant ja moderni filosofia nykyisyyden ontologiana". Teoksessa Juha Koivosto, Markku Mäki ja Timo

- Uusitupa (toim.): *Mitä on valistus?* Tampere: Vastapaino.
- Foucault, Michel (1998): *Seksuaalisuuden historia*. Helsinki: Gaudeamus.
- Freud, Sigmund (1989a): "Drei Abhandlungen zur Sexualtheorie". *Studienausgabe V*. Frankfurt am Main: Fischer.
- Freud, Sigmund (1989b): "Der Untergang des Ödipuskomplexes". *Studienausgabe V*. Frankfurt am Main: Fischer.
- Gatens, Moira (1991): "A Critique of Sex/Gender Distinction". Teoksessa Sneja Gunew (ed.): *A Reader in Feminist Knowledge*. London & New York: Routledge.
- Gay, Peter (1990): *Freud*. Helsinki: Otava.
- Hall, Lesley A. (1991): *Hidden Anxieties. Male Sexuality 1900–1950*. Cambridge: Polity Press.
- Heidenry, John (1998): *What Wild Ecstasy. The Rise and Fall of the Sexual Revolution*. New York: Simon & Schuster.
- Heinämaa, Sara (1995): "Woman – Nature, Product, Style?" Teoksessa Lynn Hankinson Nelson & Jack Nelson (eds.): *A Dialogue Concerning Feminist Science and Philosophy of Science*. Amsterdam: Kluwer.
- Helén, Ilpo (1995a): "Kainous ja kylmyys. Naisellisen nautinnon ongelma". Teoksessa Heikki Mikkeli & Timo Joutsivuo (toim.): *Terveys ihanteena, terveys elämäntapana*. Helsinki: SHS.
- Helén, Ilpo (1997): *Äidin elämän politiikka*. Helsinki: Gaudeamus.
- Helén, Ilpo (1998): "Elämä seksuaalisuudessa". Jälkisanat teoksessa Foucault 1998.
- Hite, Shere (1976): *The Hite Report on Female Sexuality*. New York: Dell.
- Jackson, Margaret (1987): "'Facts of Life' or the Eroticization of Women's Oppression? Sexuality and the Social Construction of Heterosexuality". Teoksessa Pat Caplan (ed.): *The Cultural Construction of Sexuality*. London & New York: Tavistock.
- Jackson, Margaret (1994): *The Real Facts of Life. Feminism and the Politics of Sexuality c 1850–1940*. London & Bristol: Taylor & Francis.
- Jacquart, Danielle & Thomasset, Claude (1988): *Sexuality and Medicine in the Middle Ages*. Cambridge: Polity Press.
- Kinsey, Alfred & Pomeroy, Wardell & Martin, Clyde (1948): *Sexual Behavior in the Human Male*. Philadelphia & London: W.B. Saunders.
- Kinsey, Alfred & Pomeroy, Wardell & Martin, Clyde & Gebhard, Paul (1953): *Sexual Behavior in the Human Female*. Philadelphia & London: W.B. Saunders.
- Koedt, Anne (1968/1996): "The Myth of the Vaginal Orgasm". Teoksessa Stevi Jackson & Sue Scott (eds.): *Feminism and Sexuality. A Reader*. Edinburgh University Press.
- Laqueur, Thomas (1990): *Making Sex*. Cambridge, Mass. & London: Harvard University Press.
- Masters, William & Johnson, Virginia (1966): *Human Sexual Response*. Boston: Little, Brown & Co.
- Masters, William & Johnson, Virginia (1967): *Raportti ihmisen seksuaalisista reaktioista*. Helsinki: Weilin+Göös.
- Masters, William & Johnson, Virginia (1970): *Human Sexual Inadequacy*. London: J. & A. Churchill.
- Masters, William & Johnson, Virginia (1971): *Kohti onnellista yhdyselämää*. Helsinki: Weilin+Göös.
- Meulenbelt, Anja (1986): *Itsellemme. Löydä naisellinen seksuaalisuutesi*. Helsinki. Naisten kulttuuriyhdistys.
- Millet, Kate (1970): *Sexual Politics*. London: Virago.
- Mottier, Véronique (1995): "The Politics of Sex: Truth Games and the Hite Reports". *Economy and Society* 24, 520–539.
- Porter, Roy & Hall, Lesley (1995): *The Facts of Life. The Creation of Sexual Knowledge in Britain, 1650–1950*. New Haven & London: Yale University Press.
- Reich, Wilhelm (1948): *The Function of the Orgasm*. New York: Orgone Institute Press.
- Reuben, David (1971a): *Kaikki mitä olet aina halunnut tietää seksistä ... mutta et ole koskaan uskaltanut kysyä*. Keuruu: Otava
- Reuben, David (1971b): *Any Woman Can!* New York: David McKay.
- Robinson, Paul (1989): *The Modernization of Sex*. Ithaca: Cornell University Press.
- Ruotsalainen, Ritva (1995): "Kadotettu sukupuoli". *Tiede & edistys* 20, 310–317.
- Seidman, Steven (1989): "Constructing Sex as a Domain of Pleasure and Self-Expression: Sexual Ideology in the Sixties". *Theory, Culture & Society* 6, 293–315.
- Showalter, Elaine (1997): *Hystories*. London: Picador.
- Wright, Helena (1947): *Sex Fulfilment in Married Women*. Williams & Norgate.